

Beata Gocko

Aspekt społeczno-prawny wolontariatu w III Rzeczypospolitej Polskiej

Seminare. Poszukiwania naukowe 24, 355-370

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BEATA GOCKO

ASPEKT SPOŁECZNO-PRAWNY WOLONTARIATU W III RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

W literaturze można spotkać wiele sformułowań definiujących działalność wolontariusza. *Volontarius* (z łac.) oznacza „dobrowolny”, „ochotniczy”. Wolontariuszem jest osoba, która pomaga innym ludziom, przez co sprawia, że życie tych ludzi jest łatwiejsze i nabiera głębszego sensu¹. Definicja sformułowana przez Centrum Wolontariatu w Warszawie brzmi: „wolontariat to bezpłatne, świadome, dobrowolne działanie na rzecz innych, wykraczające poza więzi „rodzinno-przyjacielsko-koleżeńskie”². Czasem dodaje się również drugą część tej definicji, która stanowi, że „wolontariuszem może być każdy, w każdej dziedzinie życia społecznego, wszędzie tam, gdzie taka pomoc jest potrzebna, ale nie każdy wolontariusz jest odpowiedni dla każdego rodzaju pracy”³. Wyjątkiem są relacje między członkami rodzin, przyjaciółmi i znajomi. W tej sytuacji pomaganie sobie nawzajem wynika raczej z naszej tradycji i wychowania.

Wolontariat jest także określeniem zjawiska nieodpłatnego, dobrowolnego świadczenia pracy w celu przyuczenia się do zawodu, czy też zdobycia pierwszych praktycznych umiejętności zawodowych⁴. Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego*: „wolontariat to bezpłatna forma stażu w szpitalu lekarza zdobywającego praktykę”⁵. Ten rodzaj wolontariatu nazywany jest wolontariatem pracowniczym⁶. Praca wolontarystyczna to nie tylko praca wykonywana w celu niesienia pomocy innym ludziom. Pojęcie to ma o wiele szerszy kontekst. Powszechna jest

¹ D. Piotrowski, M. Maciuła, *Od chaosu do ustawy*, w: *Barwy wolontariatu*, red. M. Maciuła, Warszawa 2002, s. 10.

² M. Ochman, P. Jordan, *Jak pracować z wolontariuszami*, Warszawa 1997, s. 15.

³ Tamże, s. 15.

⁴ Zob. A. Gestem, *Wolontariusz zawieszony w próżni. Jak traktować osoby pracujące bezpłatnie celem podwyższenia kwalifikacji*, „Rzeczpospolita”, 19 VI 1996; A. Stefańska, *Uczyć się trzeba przez całe życie*, „Rzeczpospolita” 67 (2002).

⁵ *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1981, s. 750.

⁶ E. Modzelewska, *Wolontariat pracowniczy*, „Gazeta Prawna” 1 (1998), s. 13.

praca wolontariuszy w instytucjach kultury, rozwijanie przez szkoły klubów wolontariusza, współpraca z ochotnikami w ośrodkach pomocy społecznej, angażowanie ochotników w parkach, ogrodach botanicznych. W przeszłości wolontariatem określało się również zjawisko dobrowolnego i ochotniczego służenia w wojsku⁷. Dziś nie używamy już tego pojęcia w takim kontekście.

Wolontariat charakteryzuje się różnorodnością definicyjną, społeczną i organizacyjną. Opiera się na pewnych wspólnych zasadach: dobrowolności, pomocniczości w stosunku do osób, które nie należą do grupy wolontariuszy, a także brakiem kierowania się zyskiem finansowym jako głównym motywem oraz zasadzie świadczenia pomocy nieodpłatnie⁸. Bezpłatność (darmowość) wykonywania pracy wolontarystycznej można byłoby rozpatrywać w dwóch aspektach. Po pierwsze darmowość ma zastosowanie do wszystkich czynności wykonywanych w ramach pracy wolontarystycznej, za które nie można żądać zapłaty; bezpłatność odnosi się również do kosztów ponoszonych przez wolontariusza przy wykonywaniu pracy (bezpłatność *sensu largo*). Drugi węższy aspekt – pojęcia darmowości (bezpłatności) ma zastosowanie tylko do bezpośrednio wykonywanych czynności, za które wolontariusz nie rości sobie pretensji do wynagrodzenia, natomiast nie ma podstaw do rozszerzania bezpłatności pracy na koszty związane z jej wykonywaniem (przejazdy, obiady, zakup środków czystości, lekarstw itp.). I właśnie ta definicja bezpłatności *sensu stricto* obecnie ma zastosowanie w uregulowaniach prawnych w polskim ustawodawstwie.

W Polsce istniała wieloletnia tradycja pracy społecznej, która wyrażała się pomocą wzajemną i angażowaniem w problemy innych. Osoby działające na tym polu określano mianem społeczników lub altruistów. Nazwy „wolontariusz” nie używano.

We współczesnym znaczeniu działalność nazwana jest wolontariatem od 1920 r., kiedy to Pierre Ceresole zorganizował pierwszy obóz Service Civil Volontaire, będący odzewem na wydarzenia i następstwa I wojny światowej. Jako gorliwy chrześcijanin dostrzegał on konflikt ideałów chrześcijańskiej miłości bliźniego z politycznymi rozgrywkami i okrucieństwem wojny⁹. Zebrał ochotników spośród walczących ze sobą uprzednio krajów, aby odbudować ze zniszczeń wojennych wioskę w pobliżu Verdun. W późniejszym czasie zorganizował kolejne obozy. Był wzorem dla wielu grup i jednostek, które starały się ochotniczą pracą realizować ideał bezinteresownej miłości i pokoju.

Wiele inicjatyw i organizacji międzynarodowych promujących wolontariat powstało po II wojnie światowej. I tak UNESCO powołało do życia instytucję, mającą ułatwić współpracę i koordynację wszystkich organizacji wolontariackich

⁷ A. Musiała, *Prawne aspekty wolontariatu*, Warszawa 2003, s. 10.

⁸ Zob. E. Wojnowska, *Prawa i obowiązki wolontariusza w świetle ustawy o wolontariacie*, w: *Polski system edukacji po reformie po 1999 r.*, red. R. Pęczkowski, Warszawa 2005, s. 95.

⁹ K. Braun, *Pomaganie nakręca mnie. Informator dla wolontariuszy*, Warszawa 2005, s. 4.

CCIIVS (Coordinating Committee for International Voluntary Service). W stosunku do idei pierwotnych Ceresole, CCIIVS znacznie rozszerzyło swoje pole działalności, tracąc jednocześnie wiele z inspiracji chrześcijańskich. Do głównych sfer ich działalności wolontariackich należą: zachowanie dziedzictwa kulturowego, ochrona środowiska, pomoc w sytuacjach katastrof i zagrożeń naturalnych, rozwój podstawowej infrastruktury w tzw. Trzecim Świecie, edukacja, działalność humanitarna i charytatywna.

W Polsce wolontariat przez wiele lat był utożsamiany z pracami społecznymi masowo wykorzystywanymi w poprzednim ustroju. Wartość prac wolontariackich uległa zdewaluowaniu z powodu ich przymusowego charakteru. Podjęto próby reaktywowania wolontariatu, wykorzystując doświadczenia innych państw. Zaczęły licznie powstawać stowarzyszenia i fundacje. Organizacje te opierały (i opierają do dnia dzisiejszego) swe działania na pracy wolontariuszy. Dużą popularnością zaczęły cieszyć się akcje charytatywne organizowane np. na rzecz uchodźców, Polaków poza granicami kraju, czy pomoc dla dzieci w domach dziecka. Akcje te prowadzone były na szeroką skalę i zaangażowało się w nie bardzo wielu wolontariuszy.

Między Polską a Programem Narodów Zjednoczonych do Spraw Rozwoju (UNDP) w 1984 r. doszło do zawarcia umów, w których mowa jest o usługach członków organizacji Wolontariuszy Narodów Zjednoczonych i o podejmowaniu działań ułatwiających funkcjonowanie UNDP. 1 października 1990 r. powołano Biuro Przedstawiciela Programu Narodów Zjednoczonych do Spraw Rozwoju, które uzyskało rangę ambasady. W 1992 r. między Rządem Polskim a Programem Wolontariuszy ONZ UNV¹⁰ została zawarta umowa. Zgodnie z postanowieniami tej umowy, polscy specjaliści mogą wyjeżdżać jako wolontariusze do krajów rozwijających się. W wyniku promowania przez UNV powstawania narodowych wolontariatów (NUNV) w 1993 r. przy Biurze Obsługi Ruchu Inicjatyw Samopomocowych¹¹ powstało Centrum Wolontariatu. Obecnie w Polsce w Sieci Centrów Wolontariatu zrzeszonych jest pięć Regionalnych Centrów Wolontariatu oraz 50 Centrów Wolontariatu, działających lokalnie¹². Oprócz promocji idei wolontariatu zajmują się oni: pośrednictwem ofert między organizacjami

¹⁰ United Nations Volunteers jest międzynarodową organizacją administrowaną przez UNDP, która zajmuje się rekrutacją specjalistów do pracy w charakterze wolontariuszy w krajach rozwijających się. M. Kołodziejczyk, *Wolontariat w Polsce, czyli dla każdego coś milego*, w: *Młodzieżowy wolontariat*, Warszawa 2002, s. 6.

¹¹ Biuro Obsługi Inicjatyw Samopomocowych (BORIS) powstało w Warszawie w maju 1992 r. jako wspólne przedsięwzięcie warszawskiego Wojewódzkiego Zespołu Pomocy Społecznej i pozarządowych organizacji (już obecnie wspierających inne inicjatywy), którymi są: Fundacja „Pomoc Społeczna – SOS”, Bank Informacji o Organizacjach Samopomocy Społecznej KLON, Fundacja dla Polski, Fundacja im. Stefana Batorego.

¹² K. Braun, *Pomaganie nakręca mnie. Informator dla wolontariuszy*, Warszawa 2005, s. 8.

a osobami chcącymi zostać wolontariuszami, a także przygotowaniem obydwu grup do współpracy.

Wolontariat w Polsce był zjawiskiem niejednokrotnie mniej powszechnym niż w krajach zachodnich. Wynikało to zapewne z trzech przyczyn: braku tradycji wolontariatu przekazywanej z pokolenia na pokolenie (przerwa spowodowana okresem PRL); częstego ubóstwa, które powodowało, konieczność zapewnienia bardziej podstawowych potrzeb (np. wyżywienia), a dopiero w drugiej kolejności stawiano potrzeby społeczne; trzecią przyczyną była relatywnie niska świadomość możliwości działania społecznego.

Po zmianach ustrojowych na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. w Polsce zaczęło kształtować się społeczeństwo demokratyczne, które swój dobrobyt i rozwój opierało na trzech elementach: gospodarce wolnorynkowej, reprezentowanej przez sektor biznesu, demokratycznie obieranej władzy publicznej, której przedstawicielami są parlamentarzyści, radni i pracownicy urzędów państwowych oraz na dobrowolnych instytucjach obywatelskich, które tworzą sektor pozarządowy¹³. Zachodzące zmiany ustrojowe przyczyniły się do powstania i rozwoju licznych organizacji pozarządowych i niezależnych inicjatyw społecznych, te z kolei w dużej mierze przyczyniły się do uaktywnienia i przyspieszenia rozwoju wolontariatu.

Organizacje pozarządowe zgodnie z zasadą działalności nie dla zysku (*non profit*) otrzymały zakaz dzielenia wypracowanych środków pomiędzy członków lub założycieli organizacji. Cały zysk z pozyskanych z dobroczynności publicznej funduszy lub z prowadzonej działalności gospodarczej obowiązane są wykorzystywać do realizacji swoich celów statutowych, które są społecznie użyteczne. Dobrowolna i nieodpłatna praca ochotnicza była i jest jednym z podstawowych czynników, które umożliwiają rozwój sektora organizacji pozarządowych. Niekiedy udział wolontariuszy jest niezbędny do samego funkcjonowania i istnienia organizacji, albowiem przeważnie nie zatrudnia ona pracowników etatowych. Organizacje obywatelskie poprzez zaangażowanie w swą działalność wolontariuszy, mogą wytwarzać dobra i świadczyć usługi efektywniej – to znaczy lepszej jakości i niższymi kosztami – niż czynią to organy administracji publicznej¹⁴. Dzięki temu, że prywatne osoby dobrowolnie i nieodpłatnie poświęcają swój czas i energię na rozwiązywanie problemów innych, wydatki administracji na działania w tym zakresie zmniejszają się¹⁵. Organizacje pozarządowe, działając przez ludzi dla ludzi, wprowadzają w ich życie fundamentalną zmianę: przywracają im poczucie wartości i użyteczności. Działania organizacji *non profit* opierają się

¹³ Z. Wejcman, *Świadczenie usług społecznych. Poradnik dla liderów sektora pozarządowego działaczy samorządowych*, Warszawa 2000, s. 9.

¹⁴ A. Filas, *Typ aspołeczny. Trzech na czterech Polaków nie działa w żadnej organizacji*, Wprost 997 (2002), <http://www.wprost.pl/ar/?O=11943>.

¹⁵ Patrz: M. Juszczyński, *Prawne regulacje działania organizacji pozarządowych*, Warszawa 1999, s. 15.

bowiem na ludziach ze społeczności lokalnej, przede wszystkim wolontariuszy. Ogłoszenie przez ONZ 2001 roku Światowym Rokiem Wolontariatu przyczyniło się do aktywizacji działań w tej dziedzinie. Każdego roku wrasta liczba wolontariuszy. W 2005 r. 23,2%, czyli 6,9 mln dorosłych Polaków zadeklarowało, że świadczyło pomoc na rzecz organizacji pozarządowych, grup, związków, ruchów społecznych i religijnych¹⁶.

Wraz z rozwojem wolontariatu zachodziła potrzeba stworzenia ustawodawstwa w tym zakresie. Przez wiele lat brak było w Polsce prawnego uregulowania wolontariatu¹⁷. Centra Wolontariatu otrzymywały zapytania dotyczące przede wszystkim tego, czy wolontariuszowi wolno zwracać koszty poniesione przez niego w trakcie wykonywania pracy wolontarystycznej. Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatywy Pozarządowych (FIP) i inne organizacje pozarządowe, w tym Centrum Wolontariatu, zabiegały o uchwalenie ustawy regulującej zasady współpracy i finansowania organizacji pozarządowych z budżetu państwa oraz wolontariatu. Pierwsze unormowania pracy wolontarystycznej pojawiły się w ustawie z 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej¹⁸. Zgodnie z artykułem 33 k¹⁹ ust. 8 tej ustawy w realizacji opieki i wychowania w placówce opiekuńczo-wychowawczej oraz rodzinnej opiece zastępczej można wspierać się pracą wolontariuszy. Kolejny ustęp tego artykułu zawierał upoważnienie dla ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego do wydania (w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania oraz Ministrem Sprawiedliwości) rozporządzenia określającego m.in. warunki, w jakich można korzystać z pracy wolontariuszy.

Przesłanki korzystania z pracy wolontariuszy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych określone zostały w rozporządzeniu ministra pracy i polityki społecznej z 1 września 2000 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych²⁰. W § 22 tego rozporządzenia określone zostały cele pracy wolontarystycznej w tego typu placówkach, a także warunki, które musi spełniać kandydat na wolonta-

¹⁶ Dane pochodzą z badania przygotowanego przez Stowarzyszenie Klon/Jawor i Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu, a zrealizowanego przez firmę SMG/KRC A Millward Brown Company. Badanie wykonano 7–10 listopada 2005 r. na losowej, reprezentatywnej próbie 1007 dorosłych Polaków. Zostało ono zrealizowane w ramach Programu Trzeci Sektor finansowanego przez Trust for Civil Society in Central & Eastern Europe i Fundację im. Stefana Batorego.

¹⁷ B. Cieszevska, *W krajach zachodnich wolontariusze mają swoje prawa*, „Rzeczpospolita” 1 (2001), <http://arch.rzeczpospolita.pl> oraz K. Sadłowska, *Ułatwić pracę społecznikom*, „Rzeczpospolita”, 44 (2001), <http://arch.rzeczpospolita.pl>.

¹⁸ Dz.U. z 1998 r., nr 64, poz. 414 ze zm.; akt uchylony ustawą z 12 marca 2004 r. – Pomoc społeczna – Dz.U. z 2004 r., nr 64 poz. 593.

¹⁹ Artykuł 33 k ustawy o pomocy społecznej został wprowadzony ustawą z 18 lutego 2000 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – Dz.U. z 2000 r., nr 19, poz. 238.

²⁰ Dz.U. z 2000 r., nr 80, poz. 900; obecnie obowiązuje Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych, Dz.U. z 2005 r. nr 37 poz. 331 (§ 21 dotyczy świadczeń wykonywanych przez wolontariusza).

riusza oraz treść zawieranej z nim umowy. Zgodnie z tym rozporządzeniem działalność placówki może być uzupełniana pracą wolontariuszy, których celem jest w szczególności: rozszerzenie zakresu opieki nad dzieckiem w placówce, wsparcie pracy wychowawców poprzez organizowanie kół zainteresowań i rozwijanie indywidualnych zdolności dzieci, zapoznawanie środowiska lokalnego z problemami placówek oraz promocja idei wolontariatu. Wolontariusze powinni mieć możliwość działania w każdym przypadku, gdy są w stanie służyć pomocą, a nie jest to sprzeczne z dobrem dziecka i nie przeszkadza osobom zawodowo zajmującym się sprawowaniem opieki i wychowania²¹. Wolontariuszem w placówce opiekuńczo-wychowawczej może być osoba, która jest pełnoletnia i nie była karana. Osoba taka musi zostać poinformowana o specyfice pracy wychowawczej. Dyrektor placówki powinien ubezpieczyć wolontariusza od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe podczas pracy. Warunki te muszą być spełnione łącznie. Wolontariusz wykonuje w placówce pracę pod nadzorem dyrektora lub wyznaczonego przezeń wychowawcy. Umowa, którą wolontariusz zawiera z dyrektorem placówki, powinna określać zakres zadań, których podejmuje się wolontariusz oraz czas ich trwania. Ponadto porozumienie to winno zawierać zobowiązanie wolontariusza do działania w porozumieniu z dyrektorem placówki lub wyznaczonym przez niego wychowawcą oraz zobowiązanie do zachowania tajemnicy w sprawach dotyczących dzieci znajdujących się w placówce. Wolontariusz pracuje nieodpłatnie na rzecz placówki opiekuńczo-wychowawczej. Na wniosek wolontariusza dyrektor wydaje opinię o jego pracy na rzecz tejże placówki.

Przed wejściem w życie ustawy o organizacjach pożytku publicznego i wolontariacie powyższe unormowania prawne w sposób selektywny określały status osoby nieodpłatnie świadczącej pracę. Nie obejmowały swoim zakresem wszystkich miejsc, w których mogli pracować ochotnicy. Brak kompleksowych uregulowań prawnych był dostrzegalny w takich miejscach, jak np. szpitale, centra kultury, organizacje ekologiczne. Należy pokreślić, że regulacja dotycząca tylko tego wąskiego wycinka pracy wolontarystycznej, jaką stanowi działalność wolontariuszy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, była jedyną, która w ogóle podejmowała próbę unormowania wolontariatu w obowiązującym prawie.

Pierwszą analizą prawną stosunków między wolontariuszem a organizacją zajął się między innymi prawnik Piotr Komosa²². Przedmiotem jego badań były przepisy prawa pracy i kodeksu cywilnego. Powstał wtedy pierwszy wzór umowy zlecenia pracy wolontarystycznej²³.

Analizując poszczególne formy umów (umowę o pracę, umowę zlecenia, umowę o dzieło) i mając na uwadze walory wolontariatu, Piotr Komosa opowie-

²¹ R. Krajewski, S. Szymański, *Komentarz do ustawy o pomocy społecznej*, Warszawa 2001, s. 79.

²² P. Komosa, *Umowa o pracę wolontarystyczną – jaka forma?*, w: *Wolontariat – Nowe spojrzenie na pracę społeczną*, Warszawa 1996, s. 57–58.

²³ Tamże, s. 57–58.

dział się za umową zlecenia jako najbardziej odpowiadającą formą, mogącą mieć zastosowanie do umów z wolontariuszami. Dwa elementy kluczowe przeważały na korzyść umowy zlecenia, po pierwsze możliwość nieodpłatnego charakteru umowy²⁴; po drugie obowiązek zleceniodawcy do zwrotu wydatków, jakie zleceniobiorca poczynił w celu wykonania zlecenia²⁵. Wolontariusz ma prawo również do zwrotu wydatków poniesionych w związku z wykonywaniem pracy wolontarystycznej. Jeśli według przepisów kodeksu pracy nie można określić konstrukcji prawnej pozwalającej na formalne zatrudnienie wolontariuszy i dokonywanie odpowiednich rozliczeń związanych z kosztami pracy wolontarystycznej, to należy poszukiwać rozwiązań w kodeksie cywilnym, który przewiduje między innymi możliwość jednorazowego lub stałego świadczenia usług na podstawie umowy o dzieło lub umowy zlecenia²⁶. Należy jednak pamiętać, iż w umowie zlecenia pracy wolontarystycznej istotny jest element darmowości. A nie każde nieodpłatne wykonanie zlecenia jest tożsame z wykonywaniem pracy wolontariusza. Do doprecyzowania umowy zlecenia jako umowy wykonywanej w ramach pracy wolontariusza, oprócz nieodpłatnego charakteru zlecenia, potrzebna jest tzn. świadomość podejmowania pracy wolontarystycznej, jej dobrowolne podejmowanie. Oprócz tego musi być to praca wykraczająca poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie.

Od 1996 r. Centrum Wolontariatu w Warszawie, a później pozostałe centra zaczęły upowszechniać umowę zlecenia pracy wolontarystycznej jako najlepszą formę regulacji pracy wolontarystycznej i podstawę zwracania wolontariuszowi poniesionych kosztów²⁷.

W 2002 r. pod obrady polskiego parlamentu trafiła ustawa o organizacjach pożytku publicznego i o wolontariacie. 24 kwietnia 2003 r. Sejm uchwalił, po ustosunkowaniu się do poprawek Senatu, dwie ustawy o systemowym znaczeniu dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, a przede wszystkim demokracji w Rzeczypospolitej Polskiej: Ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁸ oraz ustawę – Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁹, zawierającą również przepisy zmieniające, w celu dostosowania do treści pierwszej z tych ustaw 20 aktów ustawowych. Ustawy, ogłoszone w numerze 96 Dziennika Ustaw z 29 maja 2003 r. – pod pozycjami, od-

²⁴ Art.735 l. Kodeksu cywilnego: „Jeżeli ani z umowy, ani z okoliczności nie wynika, że przyjmujący zlecenie zobowiązał się wykonać je bez wynagrodzenia, za wykonanie zlecenia należy się wynagrodzenie”.

²⁵ Art.742 zd. 1 Kodeksu Cywilnego mówi: „Dający zlecenie powinien zwrócić przyjmującemu zlecenie wydatki, które ten poczynił w celu należytego wykonania zlecenia...”.

²⁶ M. Firiej, *Jak zaangażować wolontariusza? Prawo a polski wolontariat*, Warszawa 2002, s. 4.

²⁷ D. Piotrowski, M. Maciuła, dz.cyt., s. 10.

²⁸ Dz.U. z 2003, nr 96, poz. 873.

²⁹ Dz.U. z 2003, nr 96, poz. 874.

powiednio, 873 i 874 – weszły w życie zasadniczo 29 czerwca 2003 r.³⁰. Za ich przyjęciem głosowało aż 377 posłów. Ustawy te zaaprobował Senat RP i nie zawetował ich Prezydent RP. Wiele przepisów wymienionych w art.1 ustawy – Przepisy wprowadzające, weszło w życie 1 stycznia 2004 r.

W ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje określające status prawny wolontariusza, dotyczący organizacyjnych i formalnych aspektów jego działania. Dział III ustawy, zawierający przepisy o wolontariacie, stosuje się w przypadku, gdy spraw wolontariuszy nie normują przepisy odrębne. Definicja wolontariusza mieści się w art. 2 pkt 3 powyższej ustawy i według niej jest to osoba, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach przewidzianych w ustawie.

Wolontariuszem, według ustawy, jest osoba wykonująca świadczenia (odpowiadające świadczeniu pracy) na rzecz organizacji pozarządowych, ale również organów administracji publicznej oraz jednostek podległych, z wyłączeniem prowadzonej przez te ostatnie działalności gospodarczej. Świadczenia te powinny być wykonywane na zasadach określonych w porozumieniu zawartym między wolontariuszem, a korzystającą z jego usług organizacją.

Przepisy ustawy w zakresie wolontariatu nie precyzują, czy wolontariuszem może być wyłącznie osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, czy też mająca ograniczoną zdolność do czynności prawnych³¹. Analizując przepisy prawa cywilnego, należy jednak uznać, iż wolontariuszem może być: osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych oraz osoba fizyczna mająca ograniczoną zdolność do czynności prawnych, pod warunkiem że oświadczenie woli tej osoby zostanie potwierdzone przez przedstawiciela ustawowego tej osoby³². Organizacje dla swojego bezpieczeństwa powinny żądać tej zgody na piśmie³³. Zdolności do czynności prawnych nie mają natomiast osoby, które nie ukończyły lat trzynastu oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie. Czynności dokonane przez osobę niemającą zdolności do czynności prawnych są, co do zasady, nieważne (wyjątek art. 14 § 2 Kodeksu cywilnego). W związku z tym osoby takie nie mogą być podmiotem porozumienia o wykonywaniu usług wolontarystycznych.

Cudzoziemcy również mogą pracować jako wolontariusze, gdyż świadczenie wolontariuszy nie jest traktowane jak świadczenie pracy lub usług. Cudzoziemcy

³⁰ H. Izdebki, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 2.

³¹ H. Cioch, *Organizacje pożytku publicznego i wolontariat – nowe regulacje prawne*, Rejent nr 10 (2003), s. 11–26.

³² S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2006, s. 73.

³³ A. Garbarska-Werner, *Co trzeba wiedzieć o wolontariacie*, Pozarządowiec, <http://www.eswip.elblog.pl/poza/site.php?id=259&nr=66>

legalnie przebywający w Polsce nie muszą uzyskiwać pozwolenia na pracę, aby zostać wolontariuszami.

Wolontariuszem może być każdy, bez względu na wiek, płeć, wyznanie, status majątkowy, wykształcenie czy rasę³⁴. Każdy, który chce dobrowolnie i bezpłatnie nieść pomoc tam, gdzie jest ona niezbędna – nie tylko w sferze pomocy społecznej, ale w każdej dziedzinie życia społecznego. Wolontariuszem może być ten, kto chce i jest w stanie działać na rzecz innych. Przy czym świadomość ta jest rozumiana jako dobry stan psychiczny, umożliwiający pozytywne działanie na rzecz własnego środowiska. Należy jednak zauważyć, że nie każdy może działać w każdej organizacji, zależy to od potrzeb danego programu i możliwości wolontariuszy.

Wolontariusz nie jest pracownikiem w świetle przepisów prawa pracy, a w związku z tym korzystający nie jest jego pracodawcą. Mimo tego, status wolontariusza w niektórych zakresach przedstawia się analogicznie jak status pracownika³⁵. Warunkiem formułowanym w ustawie pod adresem kandydata na wolontariusza (tak jak i pracownika) są kwalifikacje i spełnianie wymagań odpowiednich do rodzaju i zakresu wykonywanych świadczeń – ale tylko wówczas, gdy obowiązek kwalifikacji i spełnienia stosownych wymagań wynika z odrębnych przepisów. Oznacza to, że nie w każdym przypadku chętny, aby zostać wolontariuszem, będzie musiał spełniać konkretne wymagania, np. jeśli świadczenie będzie wykonywane w szpitalu, to opieka medyczna nad chorym będzie świadczona przez osoby wykonujące zawód medyczny, natomiast jeżeli wolontariusz chce pomagać chorym, czytając im książki, rozmawiając z nimi – nie będzie to wymagało kwalifikacji wynikających z uregulowań dotyczących opieki zdrowotnej.

Zajęcia powierzone wolontariuszom, są z reguły wzorowane na rodzajach prac wykonywanych przez zwykłych opłacanych pracowników, jako że wolontariusze postrzegani są przede wszystkim jako pomocnicy lub asystenci³⁶. W zadaniach powierzonych wolontariuszowi wykorzystać można szczególne umiejętności ludzkie. Zasób wiedzy pracowników etatowych jest zawężony, gdyż mają oni podobne wykształcenie i zaliczają się do zbliżonych grup wiekowych. Wolontariusze: wprowadzają do pracy korzystny element różnicowania; są potrzebni, gdyż mogą wykonywać pracę, która nie jest objęta polityką etatową; tworzą nową grupę ludzi zaangażowanych w misję danej organizacji; dodają więcej wiarygodności działaniom organizacji; pozyskują fundusze; stanowią pewien rodzaj kontroli społecznej uwiarygodniającej działalność wśród społeczności lokalnej.

Praca wolontarystyczna może stać się rzeczywistą szansą rozwoju w kierunku głębokiej specjalizacji czy podniesienia kwalifikacji zawodowej, a także po-

³⁴ P. Frączak, *Spróbujcie być tak użyteczni*, w: *Wolontariusz Potrzebny*, „Asocjacje” 5 (2000), <http://www.nowy-swiat.pl/dziakuje/aso/archiwum/arch20005.html#Spróbujcie%20byc%20tak%20uzyteczni>

³⁵ R. Gólat, *Działalność pożytku publicznego i wolontariat. Omówienie. Tekst ustawy*, Warszawa–Jaktorów 2005, s. 95.

³⁶ B. Kosztyła, *Współczesny wolontariat*, „Głos Wielkopolski” z 27 XII 2000, <http://plus.free.ngo.pl/bbbs/materialy/wspolczesny.htm>

szukiwaniem wartości, które wielokrotnie w naszym życiu są pomijane, tzn. prawdziwy kontakt z innym człowiekiem i świadomość robienia czegoś społecznie potrzebnego.

Wolontariusz ma inny status niż pracownik³⁷, dlatego świadczenie wolontariusza nie będzie wpływało na jego przyszłe uprawnienia pracownicze, np. na długość przysługującego mu urlopu wypoczynkowego. Kres wykonywania świadczeń przeciwieństwie charakterze wolontariusza nie ma wpływu na uzyskanie prawa do renty lub emerytury oraz na wysokość tych świadczeń, gdyż nie jest zaliczany do okresów składkowych ani nieskładkowych. Wolontariusz przeciwieństwie do pracownika nie ma prawa do wynagrodzenia.

Świadczenia wolontariuszy są wykonywane w zakresie, w sposób i w czasie określonym w porozumieniu z korzystającym. Z zastrzeżeniem, że jeżeli świadczenie to wykonywane będzie dłużej niż 30 dni, wymagana jest forma pisemna³⁸. Gdyby okres ten miałby być krótszy, dozwolona jest forma ustna, aczkolwiek warto zawrzeć je od razu na piśmie, aby uniknąć w przyszłości ewentualnych sporów co do jego treści³⁹. W porozumieniu takim należy określić zakres prac, sposób i miejsce ich wykonywania, czas współpracy i warunki rozwiązywania. Dodatkowo można w nim zawrzeć warunki i zasady odpowiedzialności wolontariusza. Na żądanie wolontariusza korzystający jest obowiązany potwierdzić na piśmie treść porozumienia wolontarystycznego, a także wydać pisemne zaświadczenie o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza (w tym o zakresie wykonywanych świadczeń). Fakultatywnym obowiązkiem korzystającego jest przedłożenie pisemnej opinii o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza na jego prośbę.

Zakres praw i obowiązków stron porozumienia o wykonywaniu świadczeń przez wolontariusza został określony w art. 45–48 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Korzystający wolontariusz zobowiązany jest do: zapewnienia mu bezpiecznych i higienicznych warunków wykonywania przez niego świadczeń, w tym do zapewnienia odpowiednich środków ochrony indywidualnej uzależnionych od rodzaju świadczeń i zagrożeń związanych z ich wykonaniem; poinformowania wolontariusza o ryzyku dla zdrowia i bezpieczeństwa związanym z wykonywanymi świadczeniami oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami. Ponadto korzystający zobowiązany jest pokrywać, na dotyczących pracowników zasadach, koszty podróży służbowych i diet. Z obowiązku pokrycia kosztów podróży służbowych i diet wolontariusz może zwolnić korzystającego,

³⁷ Zob. K. Kołodziej, *Wolontariusz to nie pracownik*, „Rzeczpospolita” 203 (2005), s. 9.

³⁸ Zastrzeżona tu forma pisemna jest formą do celów dowodowych (*ad probationem*). Oznacza to, iż jej niezachowanie pociąga za sobą nieważność samego porozumienia o wykonywanie świadczeń przez wolontariusza, a tylko pewne konsekwencje natury procesowej, o których mowa w art. 74 Kodeksu cywilnego.

³⁹ J. Kopyra, *Ustawa działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 141.

lecz wyłącznie w formie pisemnej pod rygorem nieważności⁴⁰. Korzystający nie ma obowiązku, ale może pokrywać, na dotyczących pracowników zasadach, także inne niezbędne koszty ponoszone przez wolontariusza, związane z wykonywaniem świadczeń na rzecz korzystającego, jak również koszty szkoleń wolontariuszy w zakresie wykonywanych przez nich świadczeń określonych porozumieniem. Korzystający ma również obowiązek poinformować wolontariusza o przysługujących mu prawach i ciążących obowiązkach oraz zapewnić dostępność tych informacji.

Wolontariuszowi przysługuje (na podstawie odrębnych przepisów⁴¹) zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczeń wolontarystycznych, chyba że wykonuje świadczenia nie dłużej niż 30 dni. Wówczas korzystający ma obowiązek zapewnić mu tylko ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków, a na zasadzie fakultatywności świadczenia zdrowotne przewidziane w przepisach ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym⁴².

Stosunek prawny, który łączy korzystającego z wolontariuszem nie jest stosunkiem pracy, lecz stosunkiem cywilnoprawnym. Do spraw nieuregulowanych w porozumieniu wolontariackim i ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie należy zastosować przepisy kodeksu cywilnego⁴³, dotyczące czynności prawnych (art. 56–109 Kodeksu cywilnego) oraz zobowiązań umownych (art. 353–365), w tym także przepisy dotyczących umowy zlecenia (art. 734–751).

Przepisy ustawy dotyczące wolontariatu mogą znaleźć zastosowanie w sektorze władz publicznych oraz w „trzecim sektorze” (organizacjach pozarządowych), przy wyraźnym wyłączeniu sektora przedsiębiorców. W uzasadnieniu projektu ustawy odnotowano, iż „wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz organizacji pozarządowych w zakresie ich działalności pożytku publicznego oraz na rzecz organów administracji publicznej, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej (art. 39 ust. 1 projektu). Wyłączenie to wynika z faktu, iż w ramach administracji publicznej, istniejące gospodarstwa pomocnicze czy zakłady budżetowe prowadzą działalność gospodarczą polegającą na sprzedaży dóbr i usług na rynku, korzystając ze świadczeń wolontariuszy zakłócałyby równość warunków prowadzenia działalności gospodarczej”⁴⁴. Z tego względu możemy spróbować podzielić wolontariat świadczony na rzecz: organizacji pozarządowych, administracji publicznej oraz organizacji międzynarodowych.

⁴⁰ Zgodnie z art. 73 § 1 Kodeksu cywilnego, zastrzeżenie formy pisemnej pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem*) powoduje, że czynność dokonana bez jej zachowania jest nieważna.

⁴¹ Ustaw z 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach, Dz.U. nr 188, poz. 1674 ze zm.

⁴² Ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Dz.U. nr 210, poz. 2135 ze zm. Zob.

⁴³ Dz.U. z 1964, nr 16, poz. 93 ze zm.

⁴⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Wolontariat jako zaplanowana, zorganizowana i kompetentna praca honorowa jest podstawowym aspektem działalności organizacji pozarządowych (NGO's), kierujących się zasadą *non profit*, zawodowych stowarzyszeń, organizacji obywatelskich, a także związków zawodowych. Stanowi alternatywę pracy służb państwowych, ale nie konkurencję. Jest bowiem, uzupełnieniem zawodowej pracy socjalnej.

Wolontariat w instytucji publicznej jest dobrym sposobem na to, aby poznać zasady funkcjonowania państwa. Daje szansę pracy w zespole ludzi o dużym doświadczeniu zawodowym. Chętnych poszukują najrozmaitsze instytucje: od lokalnego ośrodka pomocy społecznej po ministerstwo.

Wolontariusze mogą także wykonywać na obszarze naszego kraju świadczenia na rzecz organizacji międzynarodowych, pod warunkiem że postanowienia umów międzynarodowych nie stanowią inaczej. Z kolei wolontariat za granicą jest świetnym sposobem na zdobycie doświadczeń, sprawdzenie się w zupełnie nowym środowisku i uczenie się języka. Wiele zagranicznych organizacji pozarządowych i instytucji publicznych przyjmuje ochotników z Polski. Kryteria naboru zwykle nie są wygórowane – liczy się przede wszystkim aktywność i zaangażowanie. Dobrze jest znać podstawy języka narodowego kraju, do którego planuje się wyjazd lub język angielski. Zdarzają się jednak programy, w których organizacja opłaca wolontariuszom przed wyjazdem kilkutygodniowy, intensywny kurs języka.

Należy również dokonać podziału zjawiska wolontariatu na wolontariat: pracowniczy oraz altruistyczny. Wolontariat pracowniczy dotyczy najczęściej takich zawodów, jak prawnik czy lekarz⁴⁵. Nie należy zapominać także o takich zawodach jak: ekonomista, przedsiębiorca, dziennikarz lub pedagog placówki opiekuńczo-wychowawczej. Wyróżniamy dwa rodzaje wolontariatu pracowniczego: obligatoryjny i fakultatywny. Obligatoryjny wolontariat pracowniczy można definiować jako dobrowolną i nieodpłatną pracę świadczoną w celach edukacyjnych, której wykonywanie stanowi nieodzowny warunek zdobycia określonego zawodu. Świadczenie pracy w ramach obligatoryjnego wolontariatu pracowniczego trzeba traktować jako element konieczny przy zdobywaniu uprawnień do wykonywania zawodu sędziego⁴⁶, prokuratora⁴⁷ czy lekarza określonej specjalizacji⁴⁸.

⁴⁵ A. Kijowski, „Prawne problemy wolontariatu, ze szczególnym uwzględnieniem wolontariatu lekarskiego, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, 1996, nr 3, s. 1–11.

⁴⁶ Przepis art. 141 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. nr 98, póź. 1070) stanowi, że aplikant sądowy może odbywać aplikację w ramach stosunku pracy albo poza stosunkiem pracy (aplikant sądowy pozaetatowy).

⁴⁷ Przepis art. 94a ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (j.t., Dz.U. z 2002 r., nr 21, póź., 206) stanowi, że prokurator apelacyjny, na wniosek prokuratora okręgowego, może zezwolić na odbywanie aplikacji pozaetatowej.

⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 25 marca 1999 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy stomatologów (Dz.U. nr 31, póź. 302 ze zm.) w § 7 ust. 1 pkt 4 postanawia, że lekarz może odbywać specjalizację na podstawie umowy o szkolenie specjalizacyjne, zawartej

Ten element konieczny nie występuje przy wolontariacie pracowniczym fakultatywnym i jest cechą różnicującą oba typy.

Do wolontariatu obligatoryjnego należy także zaliczyć praktyki odbywane w szkołach zawodowych, średnich czy w trakcie studiów wyższych w celu uzyskania praktycznych umiejętności zawodowych, na przykład praktyki odbywane w sądzie przez studentów wydziałów prawa, praktyki studentów medycyny na poszczególnych oddziałach szpitala⁴⁹, czy też placówki oświatowe, które oprócz przekazywania teoretycznej wiedzy, zapewniają praktyczną stronę nauki zawodu, kierując swoich uczniów na konkretne praktyki⁵⁰.

Wolontariat pracowniczy o charakterze fakultatywnym należy scharakteryzować jako wolontariat odbywany w celu zdobycia doświadczenia. Rozumiem przez to nieodpłatne, ohotnicze świadczenie swojej pracy m.in. na rzecz podmiotów prywatnych, prowadzących działalność nastawioną na zysk. Brak jest jednak szczegółowych uregulowań prawnych tego rodzaju wolontariatu. Artykuł 23 ust. 4 ustawy z 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora⁵¹ stanowi jednak, że poseł lub senator ma prawo, oprócz zatrudniania pracowników w biurze we własnym imieniu na czas określony, nie dłuższy niż czas sprawowania mandatu, wspierać swą działalność przez społecznych współpracowników. W ramach tego typu wolontariatu znajduje się również praca świadczona dobrowolnie i nieodpłatnie na rzecz organów administracji publicznej, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej, czy jednostek organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy, z wyłączeniem prowadzonej przez te jednostki działalności gospodarczej (uregulowanie prawne w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie).

Natomiast wolontariat altruistyczny to działalność polegająca na tym, iż ohotniczo i dobrowolnie świadczymy usługi. Postępowanie to umotywowane chęcią pomocy drugiemu człowiekowi. Jest to więc nieodpłatnie wykonywana praca na rzecz innych, mająca na celu pomoc, świadczona bezinteresownie.

Ze względu na motywację wolontariuszy możemy rozróżnić wolontariat: altruistyczny, zadaniowy, egoistyczny, afiliacyjny oraz ideologiczny. Potrzeba dopełnienia wartości własnego życia, bezinteresowna praca dla drugiego człowieka, chęć bycia potrzebnym po spełnieniu obowiązków zawodowych i rodzinnych

z jednostką organizacyjną prowadząca specjalizację. W ten sposób oficjalnie wprowadzono do systemu prawnego wolontariacką formę odbywania specjalizacji lekarskich. Jednakże rozporządzenie z 6 sierpnia 2001 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy stomatologów (Dz.U. nr 83, poz. 905) uchyliło wyżej wymienione rozporządzenie i w konsekwencji wolontariat, jako formę odbywania specjalizacji, zlikwidowano.

⁴⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12 sierpnia 1991 r. w sprawie studenckich praktyk zawodowych, Dz.U. nr 73, póź. 323 ze zm.

⁵⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z 11 grudnia 1992 r. w sprawie organizowania i finansowania praktycznej nauki zawodu, praw i obowiązków podmiotów organizujących te naukę oraz uczniów odbywających praktyczną naukę zawodu, Dz.U. nr 97, póź. 479 ze zm.

⁵¹ Dz.U. 2003, nr 221, poz. 2199 ze zm.

oraz współczucie dla ludzi cierpiących i bezdomnych to motywacja altruistyczna. Jeżeli na nasze postępowanie wolontarystyczne mają wpływ przeżycia religijne czy też rodzinne wzory służby społecznej możemy mówić o wolontariacie ideologicznym. Z kolei wolontariat zadaniowy wynika z doświadczenia i powinności zawodowej, neutralizowania niedostatku i bezduszności profesjonalnej opieki medycznej. Myśląc o potrzebie sprawdzenia się, podniesieniu swego prestiżu w oczach innych, pozyskiwaniu nowych umiejętności umożliwiających zdobycie płatnej pracy, działamy z pobudek egoistycznych. Wolontariat afiliacyjny definiujemy jako motywację do poszukiwania kontaktów z innymi ludźmi, ze środowiskiem osób podobnie myślących czy odczuwających.

Ze względu na czas wykonywanego świadczenia wolontarystycznego możemy dokonać podziału wolontariatu na: stały (określany również ciągłym, długoterminowym), akcyjny i zagraniczny. Z wolontariatem stałym mamy do czynienia wtedy, gdy wolontariusz jest ściśle związany z jakąś organizacją i wykonuje na jej rzecz określone prace w sposób regularny, ciągły, systematyczny (np. wolontariusze ze Stowarzyszenia Wolontariuszy dla osób starszych w Barcelonie). Często wolontariusze stali mają pod opieką np. dziecko w hospicjum, ucznia w świetlicy środowiskowej. Wolontariat akcyjny to taki, gdzie wolontariusze zatrudniani są do pomocy przy jednorazowej albo cyklicznej akcji, odbywającej się raz na pół roku lub raz na kwartał. Takim wolontariatem jest między innymi udział w zbiórce pieniędzy na Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy lub w zbiórce darów na pomoc ofiarom kataklizmów.

Wolontariat zagraniczny, jak sama nazwa wskazuje, dotyczy pracy wolontariusza za granicą. W ramach wolontariatu zagranicznego prowadzone są międzynarodowe wymiany wolontariuszy. Pracują oni w zagranicznych placówkach socjalnych, na workcampach, misjach itp. Wolontariatem zagranicznym zajmują się min. Stowarzyszenie Jeden Świat, Stowarzyszenie „Borussia” ora Polska Akcja Humanitarna.

Coraz bardziej popularne staje się odbywanie służby wolontarystycznej w zastępstwie służby wojskowej. W Polsce niestety nie jest to jeszcze takie proste, ponieważ zastępcza służba wojskowa przyznawana jest dosyć niechętnie. Dlatego osoby, ubiegające się o nią muszą silnie umotywić swoją niechęć do wojska i służby wojskowej. Istnieją jednak organizacje pozarządowe wyspecjalizowane w pomocy ludziom, którzy chcą uzyskać taką służbę, m.in. Amnesty International oraz Pacyfistyczna Komenda Uzupelnień. Obecnie w ramach zastępczej służby wojskowej w trzecim sektorze można pracować jedynie w fundacjach. Są jednak prowadzone prace, aby rozszerzyć tę możliwość również na stowarzyszenia. Można natomiast pracować w państwowych ośrodkach opiekuńczych, takich jak świetlice środowiskowe należące do samorządu, szpitali publicznych itp.

Ze względu na liczbę osób zaangażowanych na konkretne działanie możemy wyróżnić wolontariat indywidualny oraz grupowy. Jednakże ustawodawstwo polskie nie reguluje tzw. wolontariatu indywidualnego, tzn. kiedy jakaś osoba bezin-

teresownie opiekuje się starszą osobą. Takie zaangażowanie, dobry uczynek nie będzie uznawany w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za wolontariat. Wolontariatem będzie sytuacja, kiedy taka pomoc odbywa się z udziałem na przykład organizacji pozarządowej czy innej uprawnionej instytucji⁵².

Wolontariat to styl bycia, postępowania, sposób na życie, pojęcie, które zrobiło zawrotną karierę w okresie III Rzeczypospolitej. Jedno z nielicznych zjawisk, które nie straciło na wartości, nie zdewaluowało się w odróżnieniu do innych idei, postaw i trendów otaczającego nas świata⁵³. Ta bezinteresowna wola służenia innym ludziom wynika z dobrej woli konkretnego człowieka⁵⁴. Wolontariat charakteryzuje się systematycznością i pewną ciągłością w działaniach podejmowanych bezpośrednio na rzecz najbardziej potrzebujących. W wymiarze społecznym wolontariat postrzegany jest czasem jako szlachetny, choć nie zawsze skuteczny sposób łagodzenia społecznej niesprawiedliwości oraz uciążliwości losu, które dotyczą niektórych osoby w sposób wyjątkowo bolesny. Ten ponadczasowy sens wolontariatu w aspekcie społecznym nabiera szczególnego znaczenia i wartości; stanowi niezastąpione narzędzie edukacji. Dobrowolna, nieodpłatna praca ochotnicza powinna być traktowana jako wyjątkowo cenne dopełnienie procesu edukacji, nie zaś jako sposób na przeciwdziałanie bezrobociu czy patologiom społecznym.

Za rozwojem wolontariatu winny iść nowe rozwiązania prawne⁵⁵. Ustawodawstwo i odpowiednia polityka to podstawowe czynniki służące promowaniu środowiska sprzyjającego działalności wolontariackiej w każdym kraju. Zadaniem Rządu jest zwrócenie uwagi na zasługi wolontariatu dla społeczeństwa oraz rozwijanie strategii zachęcającej obywateli do uczestniczenia w tej służbie. Wspieraniem działalności wolontariackiej jest współpraca z zainteresowanymi stronami (włączając w to sektory prywatne); budowanie systemu wsparcia i pomocy działalności wolontariackiej; przeprowadzanie szerokich konsultacji na temat definiowania wolontariatu; zapewnienie otwartości służby wolontariackiej dla osób o różnym statusie społecznym; wspieranie badań nad wolontariatem; ustanowienie dających możliwości takiej działalności struktur prawodawczych i finansowych, np. poprzez: stworzenie systemu przywilejów podatkowych dla firm i organizacji wspierających działalność

⁵² A. Gruziński, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Warszawa 2005, s. 88.

⁵³ D. Pietrowski, P. Jordan, *Wstęp*, w: *Barwy wolontariatu*, Warszawa 2002, s. 6.

⁵⁴ J. Chrapek, *Dzielmy się miłością – Wolontariat*, <http://www.mateusz.pl/czytelnia/jch-wolontariat.htm>

⁵⁵ Obecnie trwają prace nad projektem nowelizacji ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Projekt ten został przekazany 9 października 2006 r. do uzgodnień międzyresortowych. Równocześnie rozpoczęły się konsultacje społeczne projektu. W powyższym projekcie wskazano, że stroną porozumienia mogą być osoby mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych z zachowaniem ogólnych zasad kodeksu cywilnego (art. 44 ust. 5), a także rozwiązano kwestię ubezpieczeń w przypadku wolontariatu międzynarodowego (art. 46 ust. 4).

wolontariacką, zachęcanie pracowników sektora prywatnego i publicznego do angażowania się w pracę wolontariacką.

SOZIAL-JURISTISCHER ASPEKT DES VOLONTARIATS IN DER III REPUBLIK POLEN

Zusammenfassung

Uneigennütziger Wille vom Dienen anderen Leuten ergibt sich aus dem Willen des konkreten Menschen. Volontariat kennzeichnet sich durch eine Kontinuität und Regelmäßigkeit in den indirekt zum Besten der hilfsbedürftigen Menschen unternommenen Handlungen. Volontariat im sozialen Ausmaß ist manchmal als eine edle, obwohl nicht immer wirksame Methode des Linderns von der sozialen Ungerechtigkeit und der Beschwerlichkeit des Schicksals, die manche Personen sehr schmerzhaft befallen, betrachtet.

Volontariat in Polen begann sich erst nach dem 1989 Jahr infolge der politisch-gesellschaftlichen Umwandlungen zu entwickeln. Damals begannen auch zahlreiche nicht mit der Regierung verbundene Organisationen zu entstehen.

Entwicklung von diesen Organisationen verursachte die Notwendigkeit die von Volontären freiwillig und unentgeltlich realisierte Hilfe rechtlich zu regulieren. Die ersten Regelungen der Volontärarbeit lassen sich in dem Sozialhilfegesetz aus dem 29 November 1990 sehen. Am 26 März 2003 wurde das Gesetz vom öffentlichen Nutzen und Volontariat beschlossen, das im dritten Teil die Institutionen des Volontariats reguliert. Vorschriften gemäß ist Volontär jede Person (physikalische), die freiwillig und unentgeltlich Leistungen ausübt, die im Gesetz bestimmt werden. Volontariat ist eine freiwillige, kostenlose, bewußte Handlung zum Besten anderer Menschen, die über Familien-, Kollegenschafts-, und Freundschaftsbande hinausgeht. Volontär ist eine Person, die die Leistungen (die der Arbeitsleistung entsprechen) für verschiedene, darunter auch der Regierung unterliegende, keine wirtschaftliche Tätigkeit ausübende Organisationen realisiert. Diese Leistungen sollen auf Grund des Einvernehmens zwischen dem Volontär und der betreffenden Organisation realisiert werden. Ein Volontär soll die von der Organisation gefragten Qualifikationen besitzen.

Volontariat ist eine Lebensart, eine Lebensweise, ein Begriff, der in der III Republik Polen eine schwindelhafte Karriere gemacht hat. Im Jahre 2005 haben 23,2% d.h. 6,9 Mln erwachsener Polen deklariert, daß sie Hilfe für verschiedene Organisationen, Gruppen, religiöse und soziale Vereine geleistet haben. Der Artikel soll vor allem zeigen, was ein Volontariat ist und was sind seine Ziele und Aufgaben im Kontext von rechtlichen Regelungen in Polen.

Nota o Autorze: mgr **BEATA GOCKO** – absolwentka Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kierunek prawo, wykładowca w Państwowej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu. Zainteresowania: prawo cywilne i prawo pracy.

Słowa kluczowe: wolontariat, wolontariusz